

İSLÂM HUKUKU¹

Muhammed b. Tavî et-Tancî

Çev.: Esat Kılıçer

İslâm teşriini tetkik eden kimsenin şu iki hususu anlaması gereklidir.

İslâm nazarında insanın kıymeti

İslam'ın insanlık görüşü

1. İslâm Nazarında İnsanın Kıymeti

Daha önce İslâm'da insanın tarifinin "mükellef olan yaratık" şeklinde yapıldığını söylemiştik. Bu tarifi manası şudur: insan diğer yaratıklar arasında öyle yegâne bir yaratıktı ki, kendisinin muhatap olmasını ve mükellef kılınmasını temin eden bir sıfatı haiz bulunmaktadır. İnsanda bulunan bu ehliyet, onun diğer yaratıklardan üstün olmasını sağlamıştır.

İslâmiyet, insanın kıymetini ilan etmiş ve onun yaratıklar arasındaki yüksek yerini belirtmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulmuştur. "And olsun ki biz insanoğullarını şerefli kıldık, onların karada ve denizde gezmelerini sağladık, temiz şeylerle onları rızıklandırdık, yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık"²

Bu üstün kılma, şüphesiz, Allah (cc)'in insanı düşünme kabiliyeti, anlam ve öğrenme kudreti ile mümtaz kılmış olmasında tezahür etmektedir.

¹ Prof. Dr. Esat Kılıçer'den alındığı anlaşılan bu makale, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Doktora öğrencisi Ahmet Bayraktar tarafından dizilmiştir. Bu makale, 1973-1974 Eğitim Öğretim Yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Hukuku dersinde okutulmuştur.

² 17. İsrâ', 70.

Bu kudret -Kur'ân-ı Kerîm her ne kadar kalp, akıl, fikir, nefis, fuâd, lûb gibi çeşitli isimler vermiş ise de- Kur'ân-ı Kerîm'in muhatap ve mükellef olan insandan bahsettiğinde, ona emrettiğinde veya onu yasaklandığında insandaki düşünen ve idrak eden kuvvetten ibarettir. İnsan onunla şeref bulmuş, Allah (cc) ondan dolayı insanı mükerrerem ve faziletli kılmıştır.

Diğer bir cihetten Kur'ân-ı Kerîm şu hakikatı bildirmektedir. Bu kainat ve içindeki iyilik ve nimetler, Allah (cc) tarafından yaratılmış ve insanın tasarrufu ve faydalanması için onun emrine verilmiştir. Bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'de şu ayet gelmiştir: "Emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri lutfedip verdiği rızık aramanız için denizi buyruğunuz altına veren Allah (cc)'dır. Belki artık şükreder-siniz. Göklerde olanları, yerde olanları, hepsinizi sizin buyruğunuz altına vermiştir. Doğrusu bunlarda düşünen kimseler için dersler vardır."³ Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle gelmiştir. "Allah (cc)'in göklerde olanları da yerde olanları da buyruğunuz altına verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmez misiniz?"⁴ "O yeryüzünü size bir döşek ve göğü de bir bina kıldı. Gökten su indirip onunla size rızık olmak üzere ürünler meydana getirdi"⁵

Bu ve benzeri ayetlerden⁶ İslâm'ın anlatmak istediği mana, insanı bir iş önüne koymaktır. Bu iş öyle bir vazifedir ki, Allah (cc) insanı o işi yapması için yaratmıştır. Yine bu ayetler, Allah (cc)'in insana bahşettiği nimetler ve bu âlemde emrine verilen şeyler karşısındaki sorumluluğunu da anlatmaktadır.

İnsanın işitme ve görme kuvveti ve diğer duyuları ve kendisinden başka yaratıklara üstün kılınmasını gerektiren düşünme kuvvetinin hepsi Allah (cc)'in insana verdiği aletlerdir. Bu aletleri insan yaratılışlarına uygun olarak kullanacaktır. İşitme gücü işitmek için görme gücü görmek için diğer duyu organları da duyguları almak için kul-

³ 45. Câsiye, 12-13.

⁴ 31. Lokman, 20.

⁵ 2. Bakara, 22.

⁶ 2. Bakara, 164; 7. A'râf, 54; 13. Ra'd, 2; 14. İbrahim, 32; 16. Nahl, 12, 14, 74; 78. Nebe', 6-14.

lanılacaktır. İnsan akıl ve fikirle mümtaz kılındı. Bu iki nimetle de eşyanın kıymetini anlayıp takdir edecektir.

İnsanın bu aletleri yerli yerinde kullanması, onları iş görmez hale getirmemesi ve faaliyetlerinden saptırmaması gereklidir. İnsan bu aletlerin kullanılmasından ve bunlardan başka bütün nimetlerden, Allah (cc) huzurunda kıyamet gününde sorumlu tutulacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulmuştur. “Doğrusu kulak, göz ve kalb, hepsi o şeyden sorumlu olur”⁷. “Sonra, o gün size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz”⁸

2. İslâm – insanı bu kuvvetlerle donattıktan ve ona o kuvvetleri kullanacağı alanları öğretip onu ödevleri ve sorumlulukları ile baş başa bıraktıktan sonra- insanı hem iyiliği hem de fenalığı yapmaya kadir bir yaratık olarak kabul eder.

İslâm dininde hayrın manası: dünyada insana ve insanın cemaatına faydalı olan ve ahirette de Allah (cc)'in rızasına uygun olan şeydir.

İslâm nazarında şer' ise insanı ve onun toplumunu dünyada eziyete düşür eden ve ahirette Allah (cc)'in gazabını celbeden şeydir.

İnsan hayır ve şerri işlemeye kadirdir. Çünkü Allah (cc) ona bir akıl vermiştir. İşte bu akıl sayesinde kendisine faydalı olan hayrı ve zararlı olan şerri birbirinden ayırabilir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: “biz onun için iki göz, bir dil ve iki dudak var etmedik mi? Biz ona eğri ve doğru iki yolu da göstermedik mi?”⁹

“Necdân” iyilik ve kötülük yolu demektir. Ayetin manası: insana hayır yolunu da şer yolunu da bildirdik demektir. Kur'ân-ı Kerîm başka bir ayette şöyle buyurur: “Şüphesiz insana yol gösterdik; buna kimi şükreder kimi nankörlük eder”¹⁰ Biz ona doğru yolu gösterdik ve onu hür kıldık. İsterse doğru yola uyar, itaatli ve şükreden bir kul olur veyahut doğru yola uymaz, doğruyu ve şerri bildiği hal-

⁷ 17. İsrâ, 36.

⁸ 102. Tekâsür, 8.

⁹ 90. Beled, 8-10.

¹⁰ 76. İnsan, 3.

de, doğrudan kaçırırsa o zaman nankör olmuş olur. Kefür'un anlamı budur.

Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyurur: “Kişiye ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene and olsun ki kendini arıtan saadete ermiştir. Onu fenalıklara gömen kimse de ziyana uğramıştır.”¹¹ bunun anlamı ise “İnsanoğlunu idrak ve anlayış aletleriyle donattıktan sonra anlara kötülüğün ve günahın; iyiliğin ve takvanın yollarını açıkladık demektir. İnsan bundan sonra artık hürdür. İsterse iyilik ve dürüstlük yollarına tabi olur ve kurtuluş yolunda gider, iyi ameli ile cennetin en yücesine ulaşır veyahut şer yoluna sapar, nefsinin iyilik yapma kabiliyetini dumûra uğratar, nefsinin azdırıp sapıtır, hayır işleme imkanını ona vermez ve cehennemnin en altına gidecek kadar düşer”

Kur'ân-ı Kerîm, insanın bu iki halini şöyle anlatır: “Biz insanı en güzel şekilde yaratık, sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık.” (Tin 4-5) Yani insan, kendin faydalı olanla zararlı olanı birbirinden ayırbilmek kudretini haiz olduğundan hayattaki fiilleri amelleri ve gidişatı ile yüksek derecelere ulaşır Allah (cc) Taâla'ya takarrüp edebilir. Ve yine fiil ve gidişi ile en aşağılara düşüp Allah (cc)'tan ve doğru yoldan uzaklaşabilir. İslâm'ın hidayeti, insanın gidişinde fiillerinde doğru yolu yani hidayet yolunu gösterir. Sapıklık yolunu açıklayarak, kötü yerlerden ve tuzaklardan insanı sakındırır. İnsandaki hayır işleme tarafını kuvvetlendirir ve onu hayra teşvik eder, onu kötülüklerden sakındırır ve uzaklaştırır. Bundan sonra insan üzerine, bakması ve düşünmesi, iş yapması ve Allah (cc)'in kendisine itaatkar kıldığı bu âlemden faydalanması gerekmektedir.

Bu bakış açıkça gösteriyor ki, İslâm insana emrettiğinde veya onu yasakladığında, insanın fiillerinde hürriyet, ihtiyar ve irade sahibi kabul etmektedir; o iyiliği mecbur olmaksızın kendi ihtiyarı ile yapar; yine aynı şekilde şerri de mecbur olmaksızın ihtiyarı ile işler.

Allah (cc) onu bu şekilde yaratmıştır. Bu insanı yaratmaktaki Allah (cc)'in sünneti, kanunu ve nizamıdır.

¹¹ 91. Şems, 7-10.

Eğer Allah (cc), insanın tabiat icabı devamlı hayır işleyen kötülüğü bilmeyen bir yaratık olmasını isteseydi veya daima şer işleyip, iyiliği bilmeyen bir varlık olmasını isteseydi onu o şekilde yaratırdı. İnsanda böyle hem iyiliği hem de kötülüğü yapabilmesi gibi çift yönlü bir tabiat olmazdı. Lakin Allah (cc) insanın böyle olmasını murad etmemiştir. Belki Allah (cc)'ın sabit olup değişmeyen sünneti ve bu âlemdeki muttarit ve umumi kanun yeryüzünde kendisine halife olarak seçtiği insanın tabiatının bu sıfat üzere olmasını gerektirmiştir.

Kur'ân-ı Kerim, Allah (cc)'ın yeryüzünde halifesi olan, Allah (cc)'ın topraktan yarattığı ve yeryüzünü ma'mûr bir hale getirmesi, yiyeceğini ve faydalanacağı şeyleri arzdan çıkarması için kendine izin verdiği insanın sıfatlarını şöyle açıklamıştır: “Sizi yeryüzünde yaratıp orayı imar etmenizi dileyen o'dur”¹² “Rabbin meleklere ‘Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim’ demişti. Melekler ‘Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz seni överek yüceltiyor ve seni takdis etmekte bulunuyoruz’ dediler. Allah (cc) ‘Şüphesiz ben sizin bilmediklerinizi bilirim’ dedi.”¹³

Bu hürriyet ve bu ihtiyardan dolayı insan amellerinden dolayı mükellef ve sorumlu olmuştur. Bu hürriyetten dolayı Allah (cc), insanlara, onları irşad etmek kendilerine yapmalarında fayda olan şeyleri bildirmek, kendilerine zararlı olan şeyleri de yapmayıp onlardan uzaklaşmalarını temin etmek için resuller göndermiştir.

İşte hep bunlardan sonra insan, kendi iradesi haricinde bir kuvvetin zorlaması olmaksızın hayırlı veya şerli fiilleri yapmak kudretini haiz bulunmaktadır.

Yine bu hürriyetten dolayıdır ki insan, İslâm'ın emirlerine aykırı hareketlerinin cezasını görmekte: bu dünyada dini emirlere uygun hareket edince de sevaba nail olmaktadır. Dünyada tam bir adalet gerçekleşemediğinden, ayrılma günü, din günü, ceza günü ve hesap günü diye adlandırılan kıyamet gününde, dünyada işlemiş olduğu fillerin karşılığını bulmaktadır. Kur'ân-ı Kerim şöyle diyor: “onlar

¹² 11. Hüd, 61.

¹³ 2. Bakara, 30.

yapmış olduklarının karşılığında başka bir şeyle mi cezalanırlar?”¹⁴

“Herkes işlediğinin karşılığını görsün diye, zamanını gizli tuttuğum kıyamet mutlaka gelecektir”¹⁵

Kur'ân-ı Kerîm insanın fiilinde muhtar olup, hayır ve şerri işlek mecbur ve zorlanmış olmadığına delalet eden ayetlerle doludur. İslâm şeriatı ve hükümleri de zaten insanın hürriyeti ve sorumluluğu üzerine kurulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinde tekrar tekrar zikredilen kaza ve kaderden maksat ise, Allah (cc)'in bu âlemi kendisine uygun olarak yarattığı genel ve şumullü nizamıdır. Allah (cc) bu nizamda sebepleri müsebbebata, neticeleri mukaddemata ve illetleri de ma'lulata bağlamış, bunu da âleme ait sünnet-i kevnîye ve değişmez tabii kanunlar kılmıştır. “Allah (cc)'in önceden gelip geçmişlere uyguladığı yasası budur. Allah (cc)'in yasasında değişme bulmazsın.”¹⁶

Allah (cc)'in sabit olan sünnet ve kanunlarından birisi de, insanı fiillerinde zorlanmamış olarak hür ve muhtar yaratmasıdır.

Fakat kaza ve kaderi, insan her işlediği fiilde Allah (cc)'in ezeli takdirine bağlıdır, insan yaptığı şeye zorlanmıştır, ezelde kendisi için yazılmış olandan dışarı çıkması için ihtiyarı, iradesi ve bir kudreti yoktur şeklinde anlamayı İslâm kabul etmez. Böyle söyleyenleri yalanlar ve reddeder.

Kur'ân-ı Kerîm, müşriklerin bu anlayışta olduklarını anlatır ve şöyle buyurur: “Allah (cc)'a eş koşanlar ‘Allah (cc) dileseydi O'ndan başka hiçbir şeye ne biz ve ne de babalarımız tapardı. O'nun buyruğu olmaksızın hiçbir şeyi haram kılmazdık’ dediler. Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere apaçık tebliğden başka ne vazife düşer?”¹⁷

Müşrikler, daha öncekiler gibi, şirklerinden ve imansızlıklarından dolayı kendilerinin mecbur olduklarını hüccet olarak ileri sürdüler,

¹⁴ 7. A'râf, 147.

¹⁵ 20. Taha, 15.

¹⁶ 48. Fetih, 23.

¹⁷ 16. Nahl, 35.

güya Allah (cc) onların şirk koşmalarını ve iman etmemelerini istemiş, eğer iman etmelerini isteseymiş, şirk koşmazlarmış. Allah (cc) onların bu görüşünü reddetmiş, kaza ve kaderi, insanın zorlanması ve iradesinin yok edilmesi şeklindeki anlayışlarını kabul etmemiş, onları putperestliklerini ve imansızlıklarını Allah (cc)'in meşietine nisbet etmelerini tekzip etmiştir.

Allah (cc), onlara daha önceki kavimlerin de bu hücceti ileri sürdüklerini, fakat bunun Allah (cc) indinde bir faydası olmadığını ve onları Allah (cc)'in azabından kurtaramadığını bildirmiştir.

Allah (cc)'in hücceti, onlardan öncekiler hakkında olduğu gibi onlar hakkında da geçerlidir. Çünkü Allah (cc) onlara akıl vermiş, kendilerine peygamberler göndermiş ve onlara irade ve ihtiyar bahşetmiştir.

Eğer Allah (cc) isteseydi onların hepsini hidayete ulaştırırdı. Ama bunu istememiştir, çünkü Allah (cc)'in değişmez sünneti, onları hür kişiler olarak bırakmasını gerektirmiştir. İnsanlar kendileri için ya hidayet yolunu ve ya azgınlık yolunu seçerler.

Bununla beraber Kur'ân-ı Kerim'de ve peygamberimizin sünnetinde hitap şu şekilde gelmiştir.

Ya açıkça erkekler “er-Ricâl” veya erkek “er-Recül” şeklinde gelmiştir ki bu sadece erkeklere aittir.

Veyahut kadın “el-Mer'e” sözü veya kadınlar “en-Nisâ” sözü açıkça kullanılmışsa bu hitap kadınlara mahsustur.

Veyahut da hitap, erkeklere ve kadınlara şamil olacak şekilde umumi olursa, bu zaman hitap her iki cinsi de birlikte içine alır.¹⁸ “İman edenler الذين آمنوا” “kim ki kötülük yaparsa من عمل سوءا” “ey kavim كل امرئ ” hitapları böyledir.

Sorumluluk şahsi ve müstakildir:

İslâm teşriinde sorumluluk ferdidir. Rüşet çağına ulaşmış, akıllı herkes, ister erkek olsun ister kadın yapmış olduğu işten şahsi olarak sorumludur. Sorumluluğu yüklenmede bir kimse diğerine fay-

¹⁸ el-Fethu'l-Mübîn, 131,170, 176-177, 231

dalı olmaz ve onun yerine geçemez. Bu sorumluluğu hafifletmek veya gerçek sorumlunun yerine sorumluluğu yüklenmek konusunda akrabalığın da bir kıymeti yoktur.

Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: “Kimsenin kimseden faydalanamayacağı, şefaahat kabul edilmeyecek, fidye alınmayacak ve yardım görülmeyecek günden korunun”¹⁹ “Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Babanın oğlu, oğlun da babası için bir şey ödeyemeyeceği günden korkun”²⁰ “Herkes kazancına bağlıdır”²¹

Daha önce de geçtiği gibi İslâm dininde kadının sorumluluğu, erkeğin sorumluluğuna eşittir. Ancak, kadının tabiatının ve İslâm toplumundaki yerinin gerektirdiği bazı haller bundan müstesnadır. Bu durumlarda kadın için özel bir teşrii gerektirmiştir. Böylece yalnız kadına uygun olan ve erkeğe uygun olmayan bazı hükümler konmuştur.

Kur'ân-ı Kerim'in hitabından bahsederken, erkeğin, karısından ve diğer yakınlarından sorumlu olduğunu söylemiştik. Burada kastedilen sorumluluk erkeğin ailenin nafakasını temin etmekle mükellef oluşudur. Aile fertlerinin giyeceklerinin temini, himayeleri gibi İslâm teşriinin kocaya yüklediği sorumluluklar da buraya dahildir.

Fakat kadının iyi veya kötü amellerden işlemiş oldukları şeylerin sorumluluğu ve cezası kadının kendisine aittir. Bunun anlamı şudur: Kadın kendi fiillerinden dolayı müstakil olarak sorumludur, bu sorumlulukta kocasının bir dahli yoktur. Kadın inanç ve amel bakımından Saliha ise, sorumluluk yönünden kocasının fasid ve gayri Salih olmaması kadına tesir etmez. Kadının itikadı ve amelleri bozuk olunca da kocasının iyi bir kimse olması ona bir fayda sağlamaz, kadın sadece iyi ve kötü amelinden dolayı kazandığının neticesini görür.

Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: “Allah (cc), inkar edenlere, Nuh'un karısıyla Lut'un karısını misal gösterir: onlar, kullarımızdan iki iyi kulun nikahında iken onlara karşı inkarlarını gizlemişlerdi de

¹⁹ 2. Bakara, 48.

²⁰ 31. Lokmân, 33.

²¹ 51. Tûr, 21,

iki peygamber Allah (cc)'tan gelen azabı onlardan savamamışlardı. O iki kadına: 'cehenneme girenlerle beraber siz de girin ' dendi. Allah (cc) inananlara firavun'un karısını misal gösterir: O 'Rabbim! Katından bana cennette bir ev yap; beni firavundan ve onun işlediklerinden kurtar, bine zalim milletten kurtar' demişti. ”²²

İslâm Teşriinde Aile:

İslam'ın, insanı olduğu gibi kabul ettiğini söylemiştik. İslâm onu bütün kabiliyetleri ile kabul eder, kuvvetlerinden hiçbirini iptal etmez, onların vazifelerini yapmalarına da engel olmaz.

İslam'ın vazifesi, Allah (cc)'in razı olup insanlara peygamberler tarafından bildirdiği yoldur. Bu da insan tabiatının ıslah edilmesi, eğriliklerinin düzeltilmesinden ibarettir. Bu vazife insan tabiatının soyulması, iptal edilmesi ve onun gereklerinden yasaklanması demek değildir.²³

İnsanın kuvvetleri konusunda İslam'ın fonksiyonu şudur: İslâm onları güzelleştirir, tanzim eder, onları insanın hayatında faydalanacağı ve ölümünden sonra ahirette saadete nail olabileceği bir cihete yöneltir.

İslâm'ın aile kurma ve onu koruma hususundaki görüşü de bu esasa dayanmaktadır.

İslâm kendine “hak din” adını vermektedir. “Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberin, doğruluk rehberi Kur'ân-ı Kerim ve hak din ile gönderen o'dur.”²⁴ Bunun anlamı, İslâm'ın öğretileri gerçektir, fonksiyonu ise bu gerçeği insanlara öğretmek ve pratik noktai nazardan bu hakkı sahiplerine ulaştırmak demektir.

İslâm'ın işte bu fonksiyonu, büyük olsun küçük olsun insanın çeşitli davranışlarına şümüllü bir şekilde müdahalede bulunmasını gerektirmiştir. İslâm'ın ailenin kuruluşuna gösterdiği ihtimam, İslâm ümmetinin ilk çekirdeğine gösterilen ihtimam demektir. Maddi ve manevi yönden, bir ümmetin kuvveti, selameti, sıhhati, zayıflı-

²² 66. Tahrîm, 10-11.

²³ Siddik Han, *er-Ravzatu'n-Nediyye*, I, 181.

²⁴ 48. Fetih, 28.

ğı, hastalığı ve çözülmesi, bu çekirdeğin kuvveti ve selameti ile ilgilidir. Ne zamanki aile sağlam ve insicamlı olur, bünyesi çözülme ve zayıflık sebeplerinden salim olursa, bu durum ümmetin varlığına kuvvet ve sağlamlık kazandırır ve onun çözümlü yok olması sebeplerini ortadan kaldırır.

Evlenme:

Evlenme, ailenin bünyesinin teşkil eden unsurların başında gelmektedir. Bütün semavi dinler gibi İslâmiyet de evlenmeye gerekli önemi vermiştir. Bunun iki sebebi vardır.

1. Evlenme, ailenin dayandığı esas teşkil etmektedir. O aynı zamanda aile fertleri arasındaki sağlam, daimi ve birleştirici bir bağıdır.
2. Evlenme insan yaratılışının gerektirdiği ve istediği bir husustur. Diğer hayvanlarda olduğu gibi, insana da Allah (cc) tarafından şu duygu ve temayüller verilmiştir.

Birincisi: Erkeğin dişi ile birleşme isteği. İslâm teşrii, insandaki bu tabii ve asli olan isteği ihmal etmemiş, ona gereken itina göstermiş, önce açıklamış olduğumuz gibi bu arzuya karşı gelmek, onu iptal veya tatil etmek gibi bir yola gitmemiş, bilakis onu İslâm nazarındaki insana yaraşır bir şekilde tanzim etmiştir. Diğer hayvanlarda görülen, erkeğin dişisini isteme ve tatmin olmadaki karışık ve karmaşık yoldan insanı İslâm'ın nizamı uzaklaştırmıştır.

İşte evlenme İslâm'ın bu nizamından sadece bir görünüşdür.

İkincisi: Allah (cc) insanı dünyada uzun yaşama ve kalma sevgisi üzerine yaratmıştır. İnsan, babaları, dedeleri ve diğer yaşayanlar hakkından Allah (cc)'ın sünnetini ve takdirini müşahede ettikçe, kendinin şahsi olarak ebedi olamayacağını anlamakta, bizzat bu müşahedeleri, ona ancak kendine nisbeti bilinen neslinin ebedi kalacağını göstermektedir. Evlatları ve torunları olan zürriyeti ve neslinde insan kendisinin bekasını, anılmasının devamını ve hayatının ebedi oluşunu görmektedir.

Evlenme, insana evlatları ve torunlarında kendi cinsinin bekasını temin etmektedir.²⁵

İslâmiyet insanı evlenmeye çağırılmış, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadis'te evlenme insana sevdirilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda şu ayetleri okuyoruz:

“Hoşunuza giden kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz.”²⁶

“Ey Muhammed! Mümin erkeklere söyle; gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini korusunlar. Bu onların arınmasını daha iyi sağlar. Allah (cc) yaptıklarından şüphesiz haberdardır. Mümin kadınlara da söyle; gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar”²⁷

“Allah (cc), size kendinizden eşler var eder. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder. Size temiz şeylerden rızık verir.”²⁸

Eşlerin, çocukların ve torunların rızıkla birlikte zikredilmesinde, bu iki şeyde insanı bekası ve mevcudiyetinin yok olmak ve izmihlalden korunması için bir işaret vardır. Rızık, insanın gıdası olup, onunla cismini ve kendini helak ve telef olmaktan, evlenme ile de, insan nevini ve cinsini inkırazdan korumaktadır.²⁹

İnsan, beslenme yoluyla şahsını ve cinsini helak olmaktan koruduğu gibi evlenme ile de hayatında sükun, itminan ve rahatlık bulur. Bu takdirde insan yeryüzünü imar etmeye ve onun hazinelerinden faydalanmaya koyulur. Çünkü Allah (cc)'in insanı yaratmaktaki muradı budur.

Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyurur: “İçinizden, kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi, O'nun varlığının belgelerindedir.”³⁰

²⁵ Şerhu'l-İhyâ, V, 192, Mecmau'l-Ebhur, 205

²⁶ 4. Nisâ, 3.

²⁷ 24. Nûr, 30-31.

²⁸ 16. Nahl, 72.

²⁹ Şerhu'l-İhyâ, V, 192

³⁰ 30. Rûm, 21.

Bu rahatlık evlenmenin neticesi olarak kabul edilir. Çocuklar ve torunlardan ibaret olan meyvaları ise onun ulaşılması temenni edilen gayesini teşkil eder.

Kur'ân-ı Kerim, insanın cinsinin bekası için yaptığı mücadeleyi, inkıraz bulmaktan korkusunu, sevgi ve şefkate dayanan evliliğinin meyvalarına nail olması arzusunu açıkça anlatmıştır. “Onlar ‘Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımız hususunda gözümüzü aydın kıl’ derler.”³¹

Hz. Zekeriya as dilinden Kur'ân-ı Kerim şöyle söylüyor: “Rabbim! Gerçekten kemiklerim gevşedi, saçlarım ağardı. Rabbin sana yalvarmakla şimdiye kadar bir şeyden mahrum kalmadım. Doğrusu, benden sonra yerime geçecek yakınlarımın iyi hareket etmeyeceklerinden korkuyorum. Karım da kısırdır. Katından bana bir oğul başla ki bana ve Yakub oğullarına mirasçı olsun. Rabbim! Onun rızanı kazanmasını da sağla”³²

Hadislere gelince:

Evlenmeyi emir ve teşvik eden hadisler -her ne kadar bunlar arasında zayıf hadisler varsa da- umumiyetle evlenmeye teşvik etmekten maksadın ne olduğuna da açıklamaktadır.³³

Resulullah (as) evlenmenin İslâm'ın sünneti olduğunu, ondan kaçmanın peygamberin (s.a) sünnetinden kaçınmak anlamına geldiğini anlatmıştır. Resulullah (as)'a bazı sahabilerin şu sözleri ulaştı: “Ben kadınlarla evlenmeyeceğim, ben et yemeyeceğim, yatağa yatıp uyumayacağım.” Bunun üzerine peygamberimiz bir hutbe okudu ve şöyle dedi: “bu insanlara ne oluyor da bu sözleri söylüyorlar? Fakat ben namaz kılarım ve uyurum, oruç da tutarım iftar da ederim, hanımlarla da evlenirim. Benim sünnetimi terk eden benden değildir³⁴” İbnu Mâce'den gelen bir rivayette ise: “Nikah benim

³¹ 25. Furkân, 74.

³² 19. Meryem, 4-6.

³³ *Neylu'l-Evtâr*, V, 119.

³⁴ Müslim, *Sahih*, I, 394.

sünnetimdir. Kim ki sünnetimi işlemezse benden değildir” şeklinde gelmiştir.³⁵

Peygamberimiz evlenmeyi emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Evleniniz, çocuklara sahip olunuz. Ben sizin çokluğunuzla kıyamet gününde diğer ümmetlere karşı övünürüm.”³⁶

Peygamberimiz başka bir hadiste de “Sizden bir kimsenin hali vakti yerinde ise evlensin” buyurmuştur. ³⁷ yine peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Ey gençler, sizden evlenmeye gücü yetenler evlensin, çünkü evlenmek gözü haramdan alıkor, insanı günahlardan korur. Evlenmeye gücü yetmeyen de oruç tutsun, o da şehveti keser” ³⁸

Peygamberimiz Akif b. Halid’e “Evlen, çünkü sen şeytanların kardeşlerindensin” başka bir rivayette ise “Sen Hristiyanların rahiplerindensin” demiştir.³⁹

Peygamberimiz bekarlıktan ve ruhbaniyetten ümmetini yasaklamış ve şöyle demiştir: “İslâm’da bekarlık yoktur, İslamiyet’te ruhbaniyet yoktur”. Diğer bir rivayette ise “Allah (cc) bize ruhbaniyet yerine Hanefiyye-i Semha olan İslâmiyet’i vermiştir.”⁴⁰ Peygamberimiz, kadınlardan uzaklaşmaktan yani tebettül’den de ümmetini yasaklamıştır.⁴¹ Sahabeden Osman b. Maz’un’un sorusu üzerine, bu üç hususun sünnetine aykırı olduğunu bildirmiştir.⁴²

Şu ayet, evlenmenin ve çoğalmanın, peygamberimizden önce enbiyanın sünneti olduğunu ifade etmektedir: “And olsun ki, senden

³⁵ İbn Mace, *Sünen*, I, 291; *Neylu’l-Evtâr*, V, 114; *er-Ravzatu’n-Nediyye*, I, 181.

³⁶ İbn Mace, *Sünen*, I, 291, *el-Cevâhiru’l-Münife*, I, 105; *Neylu’l-Evtâr*, V, 114,119; *Hidâyetu’r-Ruvât*, 101.

³⁷ *Neylu’l-Evtâr*, V, 114.

³⁸ *er-Ravzatu’n-Nediyye*, I, 181; İbn Mace, *Sünen*, I/291; *Neylu’l-Evtâr*, V/113-115-116; *Hidâyetu’r-Ruvât*, 101.

³⁹ *Mecmau’l-Ebhur*, 206.

⁴⁰ *Neylu’l-Evtâr*, V/115,118.

⁴¹ Abdurrezzak b. Hemmmâm es-San’ânî, *el-Musannef*, thk.: Habiburrahman el-A’zamî, *el-Mektebetü’l-İslâmî*, II. Baskı, Beyrut 1403, VII, 151. (SK.)

⁴² Müslim, *Sahih*, I, 394

önce nice peygamberler gönderdik; onlara eşler ve çocuklar verdik.”⁴³

Burada zikrettiğimiz ayetlerde ve hadislerdeki geçen “evlenme” ile ilgili emirlerden ne anlaşılması gerektiği hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir. Davud ez-Zahirî ve ona tabi olanlar, emrin gerçek anlamını anlamışlardır. Böyle anlaşılırsa, bu emirler vücup ifade ederler. Bu anlayışa göre şöyle diyorlar. Kur’ân-ı Kerîm ve hadisteki evlenme ile ilgili emirlerden hakikati anlaşılır, o da nikahın herkes üzerine farz olduğudur.

Diğer mezhep sahipleri ise, bu emirlerden şariin, ümmet üzerine evlenmeyi vacip kılmayı kastetmediğini, ancak bu emirlerle, evlenmede insanların faydası ve kemalinin bulunduğunu insanlara anlatmak murad edildiğini anlamışlardı. Buna göre “emir” vücup ifadesinde gerçek anlamında olmayıp, nikâh aslında vacip olmayıp, sünneti müekkede veya mendup hükmüne girmektedir.

Bu ayetlerde ve hadislerde, evlenme işi kendisine teveccüh eden şahıslarda bazı şartlar ve özelliklerin bulunması gerektiği zikredilmiştir. Bu şart özelliklerin o kimsede bulunup bulunmamasına göre, şariin bu emirlerden kastettiği mananın sınırlandırılması gerekmektedir.

Hadiste istitaa (güç yetirme)nin zikredildiğini görüyoruz. İnsanın evlenmesi için bu şart gereklidir. İstitaanın anlamı, insanın evlenme için gerekli malî ve bedenî kudretinden ve diğer sorumlulukların yerine getirmesinden ibarettir.

Evlenme işi, mali kudretin bulunmasına bağlıdır. O zaman nikah ve evlenme akdedilebilir. Mehirin verilmesi ve adet olduğu üzere, karısının ve çocuklarının nafakasının temin edilmesi de yine bu mali kudretin varlığı ile olur.

İşte bu mali kudret bulunduğu sürece kişiye evlenme işi terettüb eder. Eğer kişide bu mali kudret yoksa evlenmekle memur değildir, bedenen ister kudreti olsun ister olmasın.

Mali kudretin gerçekleşmesinden sonra diğer bir şart gelmektedir o da evlenecek kişinin bedenen evlenmeye kadir olmasıdır. Bunun

⁴³ 13. Ra’d, 38.

anlamı o kimseyi evlilik vazifelerini yerine getirmekten alıkoyan bütün hastalık ve eksikliklerden bedence salim olmasıdır. Koca olarak vazifesinin yapmasına engel olan şeylerden bedeni salim olan kimse, mali kudret de varsa, o zaman evlenmekle emrolunmuştur. Eğer evlilik ödevini yapmaktan aciz ise, şari ona oruç tutmasını öğütlemekte, ona evlenmeyi emretmemektedir.⁴⁴

Peygamber (s.a) bedeni kudreti olmakla beraber evlilik ödevlerini yapmaya mali yönden gücü yetmeyen kimseye, oruçla şehvetini zayıflatmasını emretmiştir. Bu emirde insanın şehvetini zayıflatması konusunda oruçtan başka herhangi bir ilaçtan da faydalanmak için bir delil vardır. Bu ilacın tavsiyesinin bir doktor yapabilir. Şu şartla ki bu ilacın kullanılmasıyla insanın şehveti tamamen yok olmamalıdır.⁴⁵ Çünkü şehveti tamamen yok etmek haramdır. Bu daha önce söylediğimiz “İslâm dini insanın kuvvetlerinden hiç birisini ilga etmez, onları güzelleştirir ve iyi bir yöne yöneltir” sözüne de aykırıdır. Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur. “Evlenmeye gücü yetmeyenler, Allah (cc) onları fazlı kereminden zenginleştirenceye kadar iffetlerini korusunlar”⁴⁶

Mali ve bedeni güç olan bu iki kudret gerçekleştikten sonra insanın evlenmeye olan ihtiyacına bakılır. Eğer o kimse evlenmediği takdirde zina fiiline düşmekten korkmayacak şekilde mutedil bir şehvete sahipse, bu kimsenin evlenmesi sünneti müekkelede veya müstehaptır. Hadisi şerifte gelen, bu kimse hakkında bir irşat ve yol gösterme emridir, evlenmeyi vacip kılan bir emir değildir.⁴⁷

Ama bir kimse evlenmeyince zinaya düşeceğinden korkarsa, o kimse hakkında evlenmek bütün mezheplerin ittifakiyle vacip veya farzdır. Kur’ân-ı Kerim’de ve hadiste gelen emir bu kimse hakkında vücup ifade eder.

Evli kimseye İslâm şeriatının yüklediği sorumluluklardan bir kısmı şunlardır:

⁴⁴ *Neylu'l-Evtâr*, V, 115

⁴⁵ *Sübülü's-Selâm*, II, 59

⁴⁶ 24. Nûr, 33.

⁴⁷ *Şerhu'l-İhyâ*, V, 285; *Mecmau'l-Ebhur*, 205.

İyi geçinmek: Kur'an-ı Kerim'in şu ayetleri karı-koca ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini belirtmektedir. Kadınlarla güzel güzel geçinin."⁴⁸ "Evleri başlarına dar etmek (onları çıkmaya mecbur kalmak için) kendilerine zarar yapmayın."⁴⁹ "Onlar eğer size itaat ederlerse onlar aleyhine başka bir yol aramayın."⁵⁰

"Onları güzellikle tutun yahut güzellikle kendilerinden ayrılın."⁵¹

"Ondan sonrası ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır."⁵²

Bu ayetler erkeğin karısıyla, adet üzere iyi geçinmesi, ona zarar vermemesi gerektiği anlamını ifade etmektedir. Eğer kadın kocasına itaat ederse kocanın karısına olan davranışlarında azgınlık ve taşkınlığa gitmemesi gereklidir.

Bunlar kocanın karısına karşı olan ödevleridir. Karısı ise kocasının ismetindedir. Eğer ikisinin ayrılmasını gerektiren bir husus olursa ayrılma halinde de kocanın ödevi yine onunla güzellikle ayrılmaktır.

"Maruf" ve "İhsan" tabirlerinin birçok anlamları olup, hepsi de güzel ve istenilen şeylerdir. Çünkü bunların hepsi güzel ahlaka müntehi olmaktadır.

Bu manalar zaman ve mekana göre az ve çok değişirse de , kocadan istenen kendi zamanında ve yaşadığı yerde adet olan hususlardır.

"Ma'ruf"; iyi olduğu kabul edilen bütün fiiller, insanların hayırlı olduğunu bildikleri ve kötü görmedikleri, cömertlik, kerem ve adalet olarak kabul edip, memnun oldukları şeylerdir.

"İhsan"ın toplayıcı manası ise, her şeyi insanın en güzel bir tarzda tasarruf etmesidir.

Bu hadis bizi şu tali neticeye ulaştırmaktadır.

⁴⁸ 4. Nisâ', 19.

⁴⁹ 65. Talak, 6.

⁵⁰ 4. Nisâ', 34.

⁵¹ 65. Talak, 2.

⁵² 2. Bakara, 229.

Daha önce de gördüğümüz üzere, mali ve bedeni yönden kudretli olan kimsenin evlenmesi istenmiştir. Lakin bu kimsenin de evlendiği eşi ile iyi geçineceğine ve ona zarar vermeyeceğine dair kendisine itimadı olması gereklidir. Eğer zulüm yapacağından ve zikri geçen ayetlerde anlatılan evlilik haklarına riayet edemeyeceğinden korkarsa, maddi ve bedeni kudretine rağmen, onun hakkında evlilik, kendini Allah (cc)'ın emirlerine muhalefete götürecektir. Ailesi ile geçinme hususunda böyle bir muhalefet ise haramdır. Böyle bir kimsenin evlenmesi ise ya haramdır veya mekruhtur.⁵³

Evlenmenin hikmeti:

Nur suresinin 30 ve 31. ayetleri ve “Ey gençler sizden evlenmeye gücü yetenler” diye başlayan hadis, kocanın kendisi ve karısı hakkında evliliklerinin iffetli olması ve fitneden uzak olmaları için nasıl hareket etmeleri gerektiğine işaret etmektedir. Bu şekilde harekette cemiyetin çökmekten korunması ve fertleri arasında iyi ahlakın yaygınlaşması da vardır.⁵⁴

Birlikte yaşamak üzere fertleri bir araya getiren ve kocaya karısının ve çocuklarının nafakasının ve terbiyelerini ve akrabalarının ve zayıfların nafakalarının yükleyen evlilik, kocanın, sorumluluğun manasını, onun nasıl yüklenileceğini, tedbiri, ailesi, çocukları ve akrabaları idare etmeyi öğrendiği ilk muhittir. Bu sınırlı muhitte koca, nasıl tedbirli olacağını ve sorumluluğu nasıl yükleneceğini ve evinin dışında, daha geniş bir muhitte, kardeşleri, vatandaşları ve diğer insanlar arasında onu nasıl tatbik edeceğini öğrenir.

Yine aile muhitinde, ailenin diğer fertleri, haklarını vazifelerini ve hayatlarında başkalarıyla münasebetlerinde uygulayacakları ahlâk prensiplerini de öğrenirler.

Kur'ân-ı Kerim'de insanların yaratılmalarından kastedilen hikmetin onların birbirlerini tanımaları olduğu açıklanmıştır. İnsanların sayısının aile çapında sınırlı ve az olması veyahut ailelerden mü-

⁵³ *Neylu'l-Evtâr*, V/118; *Mecmau'l-Ebhur*, 205, 206; *er-Ravzatu'n-Nediyye*, I, 181; *Şerhu't-Tuhfe*, I, 222.

⁵⁴ *Mecmau'l-Ebhur*, 205, 206; *Neylu'l-Evtâr*, V/115-116; *Şerhu'l-İhyâ*, V, 237, 292, 300.

teşekkil bir millet veya müteaddit milletler halinde çok sayıda olması aynıdır. Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyurur: “Ey insanlar biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız”⁵⁵

İslâm'ın bu tanımaktan gayesi, bedenlerin ve yüzlerin tanınması değildir. Bunun hedefi, faydası ve iyiliği aileye, millete ve insanlığa ulaşan ortak sorumluluğu yüklenmek için yardımlaşma ve kardeşlik tanışmasıdır.

Kuruluşu aile ile başlayan İslâm cemaatları arasındaki tanışmadan İslâm'ın maksadının ne olduğunu, Kur'ân ayetleri ve peygamberimizin hadisleri iyice açıklamıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur. “İyilik ve takva hususunda yardımlaşın, günah ve düşmanlık konusun da yardımlaşmayın”⁵⁶ “Müminler birbirlerinin kardeşleridir.”⁵⁷ Hadiste de şöyle buyrulur. “Kul kardeşine yardım ettiği müddetçe Allah (cc) da kuluna yardım eder.” “Bütün yaratıklar Allah (cc)'a muhtaçtır yaratıkların en sevgilisi ailesine en faydalı olanıdır.” “Müminlerin birbirlerine acımaları, birbirlerini sevmeleri ve korumaları, bir bedenin organlarına benzer. Organlardan birisi rahatsızlanınca diğer organlar da onunla birlikte rahatsızlanırlar.”⁵⁸

İster vacip olsun, ister sünneti müekkelede veya müstehap olsun, emredilmiş olan evlenme, şu ayette geçtiği gibi, aile fertleri arasında sükûnet, sevgi ve acımayı gerçekleştirir: “İçinizden, kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi, O'nun varlığının belgelerindendir”⁵⁹

Eğer evlilik, gayesinin gerçekleştiremez, sükun yerine sıkıntı ıstırap kaynağı, sevgi ve rahmet yerine hoşlanmama ve nefret sebebi, aile fertleri arasında dayanışma, selamet ve rahatlıkla yaşama yerine düşmanlık kaynağı haline gelirse; böyle mahzurlara götüren bir

⁵⁵ 49. Hucurât, 13.

⁵⁶ 5. Maide, 2.

⁵⁷ 49. Hucurât, 10.

⁵⁸ Müslim, *Sahîh*, IV, 1999 (Bab: 17, hadis no: 66); Buhârî, *Sahîh*, VIII, 10. (SK)

⁵⁹ 30. Rûm, 21.

evliliği İslâmiyet tecviz etmez, bilakis onu haram kılar veya mekruh addeder.

Evlilik hayatının başarısız olmasına, çok kere mali durumun kötü oluşu da sebep olmakta, koca, iktisâdî olan aczini gidermek veya karısını razı etmek için, şeriata uymayan bir tarzda haram mal kazanma yollarına sapmaktadır.

Haram mal kazanmaya dayanan bir evlenmeyi, şari tecviz etmez, bilakis onu haram kılar ve yasaklar, çünkü böyle bir evlenme insanı harama götürür. Harama sebep olan şey de haramdır.

Evlenmeyi yasaklayıcı ve bekarlığa teşvik edici bir tarzda gelmiş olan hadisleri yukarıda anlatılan mahzurlu evlenme haline hamletmek gerekir.

Evlilik mukaddes bir bağıdır:

Erkek ve kadın arasında evlilik ile meydana gelen alaka, İslâm nazarında nesep akrabalığından daha sağlam ve kuvvetlidir. Daha önce de söylediğimiz gibi, bunun kuvveti de insanın yaratılışına, onun beka sevgisine, çocukları ve torunlarında kendinin temsil edilmesinin şiddetle arzu etmesine dayanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm, karı kocayı bağlayan bu bağı “sağlam teminat (Mîsak-ı galîz)” adını veriyor ki bu bozulması ve feshedilmesi zor olan kuvvetli ve sağlam bir ahid demektir.⁶⁰

Allah (cc)'in insanlardan aldığı ahdi Kur'ân-ı Kerîm, genel olarak tevhid, ibadet, Allah (cc)'in şariatlarını kabul ve hükümlerine riayet diye isimlendirir. Bize göre, Allah (cc)'in bu ahdini, Kur'ân-ı Kerîm'in misak diye tesmiye etmesi, yani evlenmeye misak adını vermesi, İslâm dininin, karı koca arasındaki bu bağı, şeref, ehemmiyet ve kudsiyetini, Allah (cc)'in kullarından aldığı ahid ve misaklar derecesine kadar yükselttiğini gösterir.

Bu kuvvetli ahdi yerine getirmek için gözetilmesi gereken esas Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça beyan edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyurur: “Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır.”⁶¹

⁶⁰ 4. Nisâ', 21.

İslâm, ahidlere ve anlaşmalara mutlaka riayet etmeyi gerekli kılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm şöyle buyurur: “Ahdi de yerine getirin. Doğrusu verilen ahidde sorumluluk vardır.”⁶² İslâm, ahdi yerine getirmeyi imanın alameti, ona hiyaten ederek ahdi bozmayı da mü-nafıklık alameti saymıştı. Hadiste şöyle buyurur: “Münafığın üç alameti vardır. (o her ne kadar oruç tutsa, namaz kılsa ve kendisini müslüman zannetse bile) konuşursa yalan söyler, söz verirse sözünü yerine getirmez, kendisine bir şey emanet edilirse ona ihanet eder”. Şu ayetler de bu anlamdadır: “Pekiştirdikten sonra Allah (cc)'ın andını bozanlar ve Allah (cc)'ın birleştirilmesini emrettiğini ayıranlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara, işte lanet onlara ve kötü yurt cehennem onlardır.”⁶³ “Onlar Allah (cc)'la yapılan sözleşmeyi kabulden sonra bozarlar. Allah (cc)'ın birleştirilmesini buyurduğu şeyi ayırırlar ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar; zarara uğrayanlar işte onlardır.”⁶⁴ “Sözlerini bozdukları için onlara lanet ettik ve onların kalplerini katılaştırdık.”⁶⁵ Bu ayetlerdeki şiddetli korkutmalar ve benzerleri hep ahdini bozanlar içindir.

Bu anlatılanlardan, İslâm nazarında evlenmenin yüksek yeri ve kıymeti açıklanmış olmaktadır. Bundan dolayı İslâm teşrii, evliliğin çeşitli safhalarına özel bir itina göstermiştir.

Evlenmenin ilk safhası, tanışma ve bilgi edinme merhalesidir. İslamiyet evlenmek isteyen iki tarafa, evlenmeye teşebbüs etmeden önce birbirlerini tanımalarını emretmektedir. Herkes arkadaşında, iyi geçim için gerekli şartların bulunup bulunmadığını araştırarak, işi tesadüf ve oldubittiye bırakmayacaktır. Aksi takdirde, evlendikten sonra, ahlâk ve mizaçların birbirine çıt olduğu ictimai durumların birbirinden uzaklığı meydana çıkmakta, bundan ailenin temeli etkilenip evlilik hayatı çözülme tehlikesi ile karşı karşıya gelmektedir.

⁶¹ 2. Bakara, 229.

⁶² 17. İsrâ', 34.

⁶³ 13. R'ad, 25.

⁶⁴ 2. Bakara, 27.

⁶⁵ 5. Mâide, 13.

Eş seçiminde insanlar, âdete göre, güzellik, mal, soy ve dindarlığı bir arada veya ayrı ayrı aramaktadır.

Bu saydıklarımız bazı sıfatlar olup, derece ve kıymetleri insanlara göre değişir. Fakat İslâm teşrii, araştırmada ilk derecede dindarlık sıfatının gelmesini tavsiye etmektedir.

Hanımın güzelliğinin öğrenilmesi, maddi güzelliğin kadınla erkek arasında iyi geçinme ve sevginin ilk sebebi olması bakımından önemlidir. Bundan dolayı, İslâm dininde evlenmek istediği kadına erkeğin bakması caizdir. Peygamber efendimiz Muğire b. Şube'ye nişanlanmak istediği kadına bakmasını emretmiş ve şöyle demiştir: “Bakmak karı koca arasında imtizaç ve uygunluk meydana getirir.” Bunun üzerine Muğire o hanıma baktı ve onunla evlendi.⁶⁶

Peygamberimiz (s.a) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: “Sizden biriniz bir hanımla evlenmek istediğinde ona baksın.” Ömer b. El-Hattab (ra) Ali b. Ebi Talib'in kızı Ümmü Gülsüm'ü istedi. Hz. Ali ona “Onu sana göndereyim, eğer razı olursan o senin hanımın olsun” dedi ve onu Hz. Ömerle gönderdi. Hz. Ömer onun bacağına açınca, Ümmü kulsüm şöyle dedi: “Eğer sen müminlerin emiri olmasaydın iki gözüme vururdum”⁶⁷

Peygamberimizin evlenmek istenilen kadını görmek ve ona bakmak hakkında hadisleri çoktur ve meşhurdur.

Alimler, bakılacak yerin sınırlandırılmasında ihtilaf etmişlerdir. Alimlerin ekserisi, kadının yüzüne ve ellerine bakılabilir demişlerdir. İbn Evzâî, kadının etli olması makbul olan yerlerine bakılır demiştir. Davudu Zahirî ise, kadının bütün bedenine bakılır demiştir.⁶⁸

Evlenilecek kadına bakılması hakkındaki hadisler mutlak olup, kadının bedeninden herhangi bir yeri özellikle belirtmemiştir. Evlenecek erkek, maksadı hasıl olacak şekilde bakabilir. Bu bakma kadını istemeden önce olmalıdır. Nişandan sonra, kadındaki bir hususu beğenmeyip ondan ayrılmak, kadına eziyet etmek demektir.⁶⁹

⁶⁶ *Neylu'l-Evtâr*, V, 124-125.

⁶⁷ Aynı eser, V, 125

⁶⁸ Aynı eser, V, 126, *Sübülû's-Selâm*, II, 61.

⁶⁹ Aynı eser, II, 61, *Neylu'l-Evtâr*, V, 126.

Kadına bakmakta kadının rızasını ve iznin almak şart değildir. Kadının izni olsun veya olmasın bakmak caizdir. İmam Malik İbn Enes'den bir rivayete göre, mutlaka kadının iznini almalıdır.⁷⁰

Nişanlanan kızların da nişanlanacağı erkeğe bakmak hakkı vardır. Evleneceği erkekte bulunmasını istediği hususun olup olmadığını bilmesi için kadının bu bakışı mubahtır.

Daha önce de söylediğimiz gibi, İslâmiyet yalnız kadının hissi ve cismi güzelliğine meyletmekle yetinmez fikri ve ruhi güzelliği de arar. Bu ahlâk ve dindarlıktır. Şu hadisten murad da budur. "...Sen dindar bir kadınla evlenmeye çalış." ⁷¹

Kadındaki ahlâkî meziyetleri ve onun dindarlığını bilmek için sadece onun vücuduna bakmak kafi değildir. Onunla birkaç kere bir araya gelip uzun uzun konuşmak da gerekir.

Bundan dolayı, bazı akrabalarının huzurunda olmak şartıyla, nişanlısının ahlâkî meziyetlerini öğrenebilmesi ve sözü edilen maksada anlatılan şekilde ulaşabilmesi için nişanlısı ile erkeğin bir araya gelip oturması mubahtır.

"Allah (cc)'a ve ahiret gününe inanan kimse, yanında akrabası olmayan bir kadınla yalnız kalmasın" hadisi kadının yanında nikâh düşmeyen bir akrabası olmak şartıyla, onunla birlikte oturmanın caiz olduğuna delalet etmektedir.⁷²

Böylece İslâm şeriatının, kadının görmek ve nişanlısı ile bir arada bulunmak hususunda orta bir yolu tutmuş olduğunu görmekteyiz. Kadına bakmayı mutlak olarak yasaklamadığı gibi, bunu mutlak olarak mubah da kılmamıştır. Çünkü bunu mutlak olarak yasaklamakta veya mubah kılmakta açık ve inkâr edilmez ahlâkî bir bozukluk mevcuttur.

⁷⁰ *Sübülü's-Selâm*, II, 61-62.

⁷¹ *Neylu'l-Evtâr*, V, 120.

⁷² Aynı eser, V, 127-128.